

класифікація (УДК). Основна таблиця. 0/3 Загальний відділ. Філософія. Психологія. Релігія. Суспільні науки / ДНУ "Книжкова палата України ім. І. Федорова". — Київ, 2008. — С. 5—6.

13. *Сербін О. О.* Індексвання ресурсів в Україні на шляху до інтеграції в міжнародний інформаційний простір / О. О. Сербін // VII Міжнародна науково-практична конференція "Сучасна інформаційно-бібліотечна освіта: європейські орієнтири" : зб. матеріалів / Укр. бібл. асоц. ; редкол.: В. С. Пашкова [та ін.]. — Київ : УБА, 2017. — С. 61—64. — 1 електрон. опт. диск (CD-R).
14. *Сєдих В. В.* Документні класифікаційні системи : конспект лекцій / В. В. Сєдих / Харків. держ. акад. культури. — Харків : ХДАК, 2005. — 65 с.

Раскрыта тематика проведенных в Харьковской государственной научной библиотеке имени В. Г. Ко-

роленко научно-практических семинаров, посвященных внедрению Универсальной десятичной классификации, к участию в которых были привлечены преподаватели Харьковской государственной академии культуры и специалисты библиотек Харькова, имеющие опыт обработки документов согласно УДК.

The article reveals the topics of scientific and practical seminars devoted to the introduction of Universal Decimal Classification in the Kharkiv State Scientific Library named after V. G. Korolenko, the involvement of teachers from Kharkiv State Academy of Culture and specialists from Kharkiv libraries who have experience in documents processing on UDC.

Надійшла до редакції 4 лютого 2019 року

УДК 021.64:004.7]:[027.7:63

Оксана Капралюк,

*кандидат сільськогосподарських наук,
завідувач відділу науково-методичної роботи
та реферування ННСГБ НААН*

Мережа сільськогосподарських бібліотек та її інформаційний ресурс

Розглянуто роль сільськогосподарських бібліотек в умовах інтенсивного формування інформаційного суспільства; висвітлено основні напрями роботи галузевих книгозбірень щодо ефективного позиціонування аграрних закладів освіти та науки в електронному просторі.

Ключові слова: *сільськогосподарські бібліотеки, навчальні видання, електронні документи, інформаційний простір, заклади вищої освіти*

Збереження та раціональне використання інформації, що сьогодні є одним з основних економічних ресурсів, має вагомe значення для подальшого розвитку суспільства [1]. Важливу роль у процесі інформаційного забезпечення відіграють бібліотеки, що нині акумулюють документи на різноманітних носіях, створюють електронні ресурси, веб-представництва, надають дистанційні послуги тощо.

Основою роботи бібліотечної установи є її фонд, який визначає зміст, повноту та якість забезпечення інформаційних потреб користувачів. Розглянемо докладніше ресурси мережі сільськогосподарських бібліотек, проаналізувавши їх динаміку за 2017 р., порівняно з 2016 р.

Станом на 01.01.2018 загальний документний фонд мережі аграрних бібліотек налічував майже 16 млн пр. Найбільші фонди мають книгозбірні: серед закладів вищої освіти (ЗВО) I—II р. а. — Липківатівського аграрного коледжу (132 381 пр.) та Немішаєвського агротехнічного коледжу (111 412); серед ЗВО III—IV р. а. — НУБіП України (1 028 737) та Одеського ДАУ (743 768); серед науково-дослідних установ (НДУ) — ННЦ "Інститут експериментальної

та клінічної ветеринарної медицини" (178 663), ННЦ "Інститут землеробства" (138 318); серед дослідних станцій (ДС) — Хмельницька ДСГДС Інституту кормів та сільського господарства Поділля (30 499) та Черкаська ДСГДС ННЦ "Інститут землеробства НААН" (22 657). Колекція загального фонду — багатомовна, видання, що 2017 р. надійшли українською мовою, становили 91%, російською — 6%, іноземною — 3%.

За видовим складом бібліотечний фонд ЗВО I—IV р. а. 2017 р. мав такий розподіл: 82% — книги та брошури, 17,3% — періодичні видання і лише 0,7% — електронні; у НДУ — книги та брошури становили 39,8%, періодичні видання — 59,8%, електронні — 0,4%.

У 2017 р. обсяг навчальних видань серед загальної кількості фонду майже не змінився порівняно з 2016 р., і у ЗВО I—II та III—IV р. а. становив 44% та 53% відповідно. Найбільший фонд навчальних видань зафіксовано у бібліотеках Вінницького технологічно-промислового коледжу Вінницького НАУ (68 700 пр.) та Ізмайльського технікуму механізації та електрифікації сільського господарства (63 802), серед ЗВО III—IV р. а. виокремимо Одеський ДАУ (399 403) та Білоцерківський НАУ (343 130).

Найважливішим складником формування фонду є його комплектування, від якості та повноти якого залежить рівень інформаційно-бібліотечного та бібліографічного обслуговування студентів, викладачів, науковців та аграрних товаровиробників.

Як свідчить аналіз звітів, в аграрних книгозбірнях виразна тенденція до зменшення наповнення фондів новими надходженнями. Зокрема, за аналізований період до бібліотек мережі надійшло майже 98 103 пр. документів, що на 11 301 пр. менше, порівняно з 2016 р. Нині найскладнішою проблемою при формуванні фондів є скорочення асигнувань, інфляція, зростання цін на друковану продукцію тощо [2]. За видовим складом надходження у ЗВО III—IV р. такі: книги — 54%, періодичні видання — 29%, електронні — 17%; у ЗВО I—II р. а. — відповідно 43, 67, 4%; у НДУ — 43, 57 та 0,1%. Найбільше нових надходжень за 2017 р. надійшло до бібліотек ЗВО I—IV р. а. (87,5%), решта — до книгозбірень НДУ.

Окремі бібліотеки ЗВО та НДУ торік виконали значні обсяги робіт із вилучення застарілої та маловикористовуваної літератури з фондів, облікової документації та бібліотечних каталогів. Усього із зібрань бібліотек ЗВО та НДУ було вилучено 127 889 пр. документів.

Однією з якісних характеристик фондів бібліотек є обертаність, що свідчить про активність (частоту) їхнього використання. Якщо зважати на показник обертаності у 5 разів, котрий міжнародна спільнота вважає оптимальним для публічних бібліотек, то можемо стверджувати, що рівень вітчизняних бібліотечних установ надзвичайно низький.

Обертаність фондів аграрних бібліотек 2017 р. становила в середньому 1,1 раза, а отже їх використовували недостатньо. Проведений аналіз звітів виявив, що найвищий рівень обертаності серед бібліотек ЗВО III—IV р. а. зафіксовано у Сумському НАУ та Уманському НУС (по 2,2), найнижчий — у Подільському державному аграрно-технічному університеті, Львівському НАУ та Херсонському ДАУ (по 0,5); серед бібліотек ЗВО I—II р. а. — у коледжі Подільського державного аграрно-технічного університету та Тарашанському агротехнічному коледжі (по 2,6), найнижчий — у Бобринецькому технікумі ім. В. Порика БНАУ (1,8) та Мукачівському аграрному коледжі (1,87), обертаність у бібліотеках НДУ — 0,4.

Одним з актуальних завдань аграрних бібліотек залишається організація якісного та оперативного обслуговування користувачів. Аналіз звітної документації мережі аграрних бібліотек за 2017 р. підтвердив, що основні показники бібліотечно-інформаційної та довідково-бібліографічної роботи продовжують знижуватися. Позаторік кількість обслугованих користувачів зменшилася на 1,1% і становила 523 842 особи. Загалом, скорочення числа читачів по мережі спричинило зниження й таких показників роботи, як відвідування (на 6,5%) та книговидача (на 5,5%).

Важливу роль у забезпеченні інформаційних потреб читачів виконують бібліографічні посібники (показники, списки літератури), яких упродовж 2017 р. було підготовлено 935, що на 17% менше порівняно з 2016 р.

Сучасний стан інформатизації потребує від бібліотек нових підходів до формування фондів і надання

послуг. Виконання цих завдань безпосередньо залежить від стану впровадження новітніх технологій, спрямованих на забезпечення безперешкодного доступу до інформації [3; 4]. Зауважимо, що, враховуючи ці тенденції, наукові аграрні книгозбірні створюють власні цифрові ресурси: електронні каталоги (ЕК), бази даних тощо.

Активно наповнюється електронний каталог мережі сільськогосподарських бібліотек. Його обсяг на 01.01.2018 становив 2 987 150 записів. Упродовж звітнього року співробітники мережі ввели до ЕК 190 301 запис. Найбільші за кількістю бібліографічних записів електронні каталоги представлено у бібліотеках ЗВО III—IV р. а. Станом на 01.01.2018 лише бібліотеки Харківської державної зооветеринарної академії та ВП НУБіП "Березанський агротехнічний інститут" не мали ЕК.

Співробітники аграрних бібліотек проводять роботу з оцифрування рідкісних і цінних документів задля збереження оригіналів, які перебувають під загрозою зникнення або пошкодження, а також надання доступу до унікальних матеріалів та подальшого формування колекцій електронних документів. За підсумками аналізу звітів виявлено, що за 2017 р. було оцифровано 4932 документи, а це на 54,4% більше, порівняно з 2016 р.

Останніми роками зростає попит на електронні ресурси та бази даних. Позаторік книгозбірні продовжили роботу зі створення власних баз даних, загальна кількість яких на 1.01.2018 становила 522.

Бібліотеки мережі намагаються віднайти можливість оформлення права доступу до цифрового галузевого контенту, потрібного користувачеві. Масиви інформації, бази даних, інтернет-ресурси, які надаються бібліотекам онлайн, стають їх мережевими інформаційними продуктами. Приміром, 2017 р. аграрними бібліотеками було передплачено та придбано 341 БД, а кількість БД тестового доступу становила 19.

За аналізований період основним завданням з автоматизації інформаційно-бібліотечних процесів було вдосконалення лінгвістичного й технологічного забезпечення діяльності бібліотек, розроблення засобів використання веб-технологій, технічний супровід баз даних, підвищення якості роботи з ними в мережевому режимі та підтримка власних сайтів.

Другий рік поспіль спостерігаємо зменшення технічного парку бібліотек. Зокрема, кількість комп'ютерної техніки у бібліотеках мережі на 01.01.2018 становила 837 од. і порівняно з 2016 р. роком зменшилася на 106 од.

Оцінюючи стан технічного забезпечення бібліотек, слід звернути увагу на низку характерних проблем, а саме: бракує системності у виділенні книгозбірням технічних засобів та їх оновленні; бібліотеки більшості установ отримують техніку за залишковим принципом, тобто застарілу, відпрацьовану в інших підрозділах тощо. За даними звітів, щороку зростає кількість бібліотек, які мають проблеми з комп'ютерним парком, що потребує ремонту, оновлення й поповнення.

Виконання завдань зі створення власних електронних ресурсів можливе лише за наявності в бібліотеках відповідного апаратного та програмного забезпечення. Нині в мережі аграрних книгозбірень функ-

ціонує кілька автоматизованих бібліотечно-інформаційних систем (АБІС) від різних розробників, а саме "ІРБІС", "УФД/Бібліотека", "Бібліограф", "Софія", CDS/ISIS. Найпоширенішою є АБІС "ІРБІС", яка наявна у 73 установах, "УФД/Бібліотека" — у 5. Зазначимо, що вкрай потребують забезпечення автоматизованими бібліотечно-інформаційними системами книгозбірні НДУ системи НААН.

Особливе місце в навчальному і науковому процесах посідають веб-сайти бібліотек, котрі забезпечують цілодобовий доступ користувачів до бібліотечних ресурсів, пропонують додаткові можливості пошуку інформації та інші послуги, які неможливо реалізувати в паперовій формі. Веб-сайт — це основний інструмент для дистанційного обслуговування, онлайн-замовлення літератури, електронного доставляння документів, використання сервісу "Віртуальна довідка" тощо. Проте, на жаль, більшість бібліотек ЗВО І—ІІ р. а. та НДУ не мають відповідної технічної бази для створення веб-сайта чи сторінки. Брак мережевого представництва суттєво знижує рівень інформування про бібліотечні ресурси. Зокрема, за даними звітів 7 ЗВО І—ІІ р. а. та 24 НДУ взагалі не мали власних сайтів. На сайтах НДІ лише 8 мали веб-сторінку бібліотеки. Особливої уваги варті сторінки книгозбірень на сайтах Інституту рибного господарства та Інституту тваринництва, де, крім загальної інформації, подано відомості про нові надходження, видання установи та бібліотечні новини.

Ефективність роботи бібліотек також визначає її кадровий склад. Загальна ситуація із забезпеченням фахівцями впродовж 2017 р. була доволі напруженою. Станом на 1.01.2018 у мережі аграрних бібліотек працювало 662 особи, що на 12 осіб менше, порівняно з 2016 р. У книгозбірнях мережі частка співробітників зі стажем від 1 до 5 років становила 10%, від 5 до 10 — 15%, від 10 до 30 років — 43%, від 30 до 40 років — 24%, старше 40 років — 8%. Основна група для створення резерву (працівники зі стажем від 1 до 5 років) фактично не поповнилася. На жаль, фінансові негаразди й структурні перетворення гальмують процеси поповнення та оновлення колективів, а заповнювати вакансії адміністрація не поспішає. До того ж майже немає претендентів-фахівців на пропоновані посади.

Аналіз статистичних даних кадрового складу за рівнем освіти свідчить про зменшення на 9 і 7% кількості працівників відповідно з вищою фаховою і нефаховою освітою порівняно з 2016 р., що становило 213 і 265 осіб. Зниження показника освітнього рівня, як і скорочення кількості претендентів на вакансії, зумовлені низьким рівнем оплати бібліотечної праці. Крім того, більшість установ працювали за скороченим режимом зі зменшення заробітної плати [4; 5].

Надзвичайно важливим завданням сьогодення є популяризація бібліотек та піднесення їхнього іміджу в суспільстві. Успішна промоція залежить від багатьох чинників, з-поміж яких усвідомлення владними структурами вагомості значення бібліотечної сфери, вміння працівників книгозбірень консолідувати зусилля для розв'язання проблемних питань, якнайкраще репрезентувати роботу, її результати, перспективні плани тощо [5]. За результатами аналізу, впродовж 2017 р.

902 матеріали ЗМІ було присвячено бібліотекам (сюжети на радіо, телебаченні, публікації в пресі).

Отже, виокремимо спільні проблеми бібліотек мережі: потреба в постійному оновленні фондів; брак коштів на передплату періодики; слабка матеріально-технічна база; повільне впровадження новітніх технологій і форм обслуговування тощо. Однак попри перешкоди, інноваційні процеси, що відбувалися в аграрних книгозбірнях впродовж 2017 р., були спрямовані на виконання основних завдань, розширення спектра сервісних послуг, а також поліпшення якості та швидкості технологічних процесів.

Надалі бібліотеки планують оновлювати номенклатуру бібліотечно-інформаційних послуг, удосконалювати традиційні та впроваджувати нові бібліотечні форми й методи роботи на основі інформаційних технологій, підвищувати комфортність обслуговування користувачів, забезпечувати якнайповніше комплектування фондів, поєднуючи паперові та електронні документи.

Список використаної літератури

1. Охріменко К. В. Нові тенденції формування електронних бібліотечних систем / К. В. Охріменко // Бібліотеки та інформаційні ресурси у сучасному світі науки, освіти та культури : матеріали наук.-практ. конф., 7—10 жовтня 2013 р., м. Севастополь. — Севастополь, 2013. — С. 83—86.
2. Кравченко О. Комплектування фонду бібліотеки ЗВО у сучасних умовах (з досвіду роботи бібліотеки Криворізького педагогічного інституту ДЗВО "Криворізький національний університет" / О. Кравченко // Вісник Львівського університету. Сер. Книгозн. бібліот. та інф. технол. — 2014. — Вип. 9. — С. 211—215.
3. Нутраченко Е. П. Электронные ресурсы библиотеки СЕВНТУ: анализ использования, перспективы развития / Е. П. Нутраченко // Бібліотеки та інформаційні ресурси у сучасному світі науки, освіти та культури : матеріали наук.-практ. конф., 7—10 жовтня 2013 р. м. Севастополь. — Севастополь, 2013. — С. 83—86.
4. Работа библиотек научно-исследовательских учреждений Национальной академии наук Украины в 2011 г. : информационно-аналитический обзор / Нац. б-ка Украины ім. В. І. Вернадського; авт.: А. А. Свобода, Н. І. Смаглова, Г. І. Солоїденко; відп. ред. А. А. Свобода, Г. І. Солоїденко. — Київ, 2012. — Вип. 17. — 204 с.
5. Біла Л. О. Інформаційні ресурси бібліотек ВНЗ ІІІ—ІV р. а. педагогічного та інженерно-педагогічного профілю України: сучасний стан та перспективи розвитку / Л. О. Біла // Наукові праці Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського. — 2014. — № 4. — С. 128—138.

Рассмотрена роль сельскохозяйственных библиотек в условиях интенсивного формирования информационного общества; освещены основные направления работы отраслевых библиотек по эффективному позиционированию аграрных учебных заведений и науки в электронном пространстве.

The article considers the role of agricultural libraries in the conditions of intensive formation of the information society; the main directions of the work of the branch book colleges concerning effective positioning of educational institutions and educational institutions in the electronic space are highlighted.

Надійшла до редакції 16 січня 2019 року